

EVANG. EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN.

Előfizetés díja:

Egész évre . . . 12 kor.
Fél évre . . . 6 ,
Negyed évre . . . 3 ,
Egy szám ára 24 fill.

Kiadótulajdonos és szerkesztő:

VERES JÓZSEF.

Felelős szerkesztő:

HAJTS BÁLINT.

Hirdetés díja:

Egész oldal . . . 16 kor.
Fél oldal . . . 8 ,
Negyed oldal . . . 4 ,
Nyolczad oldal . . . 2 .

Theologiai oktatásügyünk reformjához.

— Válaszul „a magyarországi ág. h. ev. ker. egyház theologiai rendszere” c. javaslatra. —

(Folytatás és vége.)

IV.

Am a zsinati törvénynek e meghamisítása, egyházunk nemes törekvéseinek és tradícióinak e semmibevétele nem másért van, minthogy megölje Pozsonyt s vele együtt megfojtsa egész theol. oktatásügyünket. Ezért mondtam már bevezetésben, hogy e javaslat végeredményben nem egyéb, mint egyenes merénylet első sorban is az egyetemes egyház theologiai akadémiájával szemben s általában elvágása azon egészséges gyökérszálaknak, a melyektől összes theologiai intézeteink jövő életképes fejlődése függ.

A figyelmes és elfogulatlan olvasó, a ki az előző történeti bevezetést megszivlelte, jól látja, hogy a pozsonyi theologia akadémia helyzete nemcsak e történetileg előkészített s szervezetében kifejezésre is juttatott par excellence akadémiai jellege következtében lett szemben a más két theologiai intézettel bizonyos mértékben különlegessé, hanem azon ténnyel fogva is, hogy ő létét egy szerződésnek köszöni, a mely egyrészt a pozsonyi ev. egyház, másrészt az egyetemes egyház között kötött, az ő létét, szervezetét tehát szerződés biztosítja, a melyet egy szerződő félnek sem lehet egyoldalúlag felbontania, illetőleg megszegnie.

Ha Glauf előadó úr „körültekintő” s „az érdekeltektől összes viszonyainak tüzetes megvizsgálásával és figyelembevételével” készített (1) javaslatának kitervezése közben az egyszerű

jogi tényre gondol, bizonyára már előre is meggyőződött volna, hogy akkor, a midőn az akadémia tanári létszámát leszállítja, don Quixotte módjára szélmalom harcot folytat s alapjában, minthogy e leszállításra van alapítva az egész „theologiai rendszere,” haszontalan és kárbavesztett munkát végez; s e mellett nem kompromittálta volna theologiai tudományos hírnevét . . .

Minket pozsonyiakat ez a „theologiai rendszer” egyáltalán nem éget és nem is bosszant. Egy veto a pozsonyi egyház, mint szerződő fél részéről, a mi pedig, ha szükség lesz rá, feltétlenül bekövetkezik, romba dönti a Mayer—Glauf cég legszebb álmait. De igenis érdekel, mint a magyarhoni ág. hitv. theologiai tudományosság 3 szentélye egyikének áldozó papjait, mert mi látjuk, a mit Mayer kollega, partikuláris elfogultságában, látni nem képes és a mit Glauf meg sem lát, hogy itt nem is Pozsonyról, de általában hazai theol. oktatásügyünk jövőjéről, illetőleg ennek veszedelméről van szó.

Kötelességem e kérdést is kellőleg megvilágosítani.

Először is lelkem teljes meggyőződésével és hevével tiltakozom a Glauf-féle „theologiai rendszer” indokolásának csak úgy általánosságban odavetett azon megjegyzése ellen, hogy országos egyházunk theologiai ügye sinlődik. A sinlődés kétős irányú lehet: materiális és intellektuális. Az anyagiakban — igaz! — sinlődik! De van-e joga ezt épen Glaufnak mondani? Neki, a ki pl. nyugdíjintézeti javaslatával megnyomorította a theologiai akadémia és intézetek tanárait, úgy, hogy ezek közt — értem itt első sorban a pozsonyiakat — és az egyetemes egyház közt oly áldatlan és visszas helyzetet teremtett, a melynek végre is, ha az egyetemes

egyház önkényt nem corrigálja tévedését, polgári bíróság fog ítéletével véget vetni, mert az akadémiái tanárok a nyugdíjtörvény utolsó szakaszában nekik szentesített törvény által biztosított önálló nyugdíjalapjukról s ennek a saját céljakra való értékesítéséről, valamint nyugdíjgényüknek a zsinati törvény 196. §-ában imperatív kimondott rendezés módjáról soha le nem mondanak. (Glauf úr itt hiába takarózik az egyetemes egyházzal, mert neki, mint előadónak, a zsinati törvény 196. §-a alapján azon javaslattal, a melylyel e fonák helyzetet megteremtette, nem is lett volna szabad előállania) Neki, a ki a hol a tanárok fizetésének rendezéséről volt szó, soha érdekükben szót nem emelt. Neki, a ki most is „theologiai rendszerben“ (25. §.) a tanárok fizetésének kérdését úgy oldja meg, hogy őket a középiskolai színvonal alá fokozza, mi közben kegyes szemforgatással dörzsöli kezeit s sajnálkozik, hogy most többet tenni nem lehet mindaddig, míg az 1848: XX. t.-c egyházunknak erre a teljes fedezetet nem nyújtja. (Hát tessék ez ügyben külön az államhoz fordulni! Ép úgy, mint a congruánál tették! És meg lesz e kérdés rögtön oldva!) Neki, a ki avval a szerencsétlen nyugdíjuovellával nemcsak a theologiai tanárokat, de magát a theologiai oktatásügyet nyomorította meg, kimondván a munkaképtelenséget, mintha egy theol. tanárt lehetne káplán által helyettesíteni!! Nem, jó előadó úr, ha hazai theologiai ügyünk „sinlődik“ akkor ne keresse másban az okot, mint első sorban önmagában és az egyház kormányzó hatóságaiban, a melyek e kérdésben nem állottak a hivatásuk követele magaslalon s nem corrigálták az Ön javaslatainak hibáit!

És lehet a sinlődés — szellemi. Erre pedig Glauf úrnak oka nincs panaszkodni, sőt tekintve felfogását a theologiai tanügyről, a melyet egész javaslata elárul, úgy hiszem — joga sincs. — A theologiák, daczára nyomasztó gondjaiknak, megteszik kötelességüket, és a jelen theológiájának nincs oka semmiféle mult theológiájával szemben — szegyenkezni. Ámde igenis e panaszra könnyen megszületnék az alkalom akkor, ha a Glauf-féle „theologiai rendszer“ elfogadtatnék, a melynek első gondja a theol. tanári erőket „elegendőleg s túlterhelés nélkül“ kihasználni, úgy, hogy ez által a szakrendszer alapján álló önálló tanulmányozásnak vágja el a gyökérszálat.

Persze, érzi, hogy javaslatával kényes pontot érint s siet is indokolásában kijelenteni, hogy a midőn Pozsonynak tanári karát a szakrendszernek megfelelő mai hatos létszámáról 4 rendestanerőre szállítja alá „távolról sem szándékunk avagy célunk talán a pozsonyi egyetemes theologiai akadémia visszafejlesztése, hanem csak a tanári munkaerőnek a szükséghez és egyházunk viszonyaihoz alkalmazott helyesebb beosztása.“ De hát elhigyjük neki ezt, a mit lehetetlen, hogy maga is elhigyjen magának?!... S elfogadjuk-e javaslatát, a melynek végzetesen gyarló, idétlen és theologiai szakoktatás szempontjából egyenesen vészthozó mivoltára már eddig is, bírálatom I. didaktikai részében rámutattam?

Nem, jó előadó úr, másban van itt a dolog bibéje — és ha megengedi, rámutatok arra is, a miből meg fog győződni, hogy a midőn nagy alkotásában társcegül Mayer eperjesi tanár urat választotta, követhetett jó érzelempolitikát, de alapjában igen rossz választást tett.

Ott kezdem, a hol fejtegetésem III. történeti részében elhagytam, hogy t. i. a theol. akadémia felállításával és a más két intézetnek az akadémiával való tanrendi harmonizálásával egy új időszak vette kezdetét, a melynek jelszava volt: mind a 3 tanintézetten együttesen, egymást válllvetve támogatva haladni előre, a tökély felé. — Ekkor történt, hogy egy incidens alkalmából (t. i. Eperjesről Pozsonyba került egy theologus, a kiről kitünt, hogy ott a héber nyelvet és exegesist nem hallgatta, mert nem volt — kitől) az 1887. évi egyetemesgyűlésen azon indítvány merült fel, hogy „a pozsonyi theologiai akadémia és az eperjesi és soproni theol. intézetek közt lehető összhang elérhetésére, nevezetesen az egyes tanintézetekből, az átlépést lehetőségessé tevő egységes tanterv dolgoztassék ki.“ (15. p)

Az egyetemes gyűlés az indítványt magáévátéve, felhívta a 3 theol. főiskola tanárait, hogy „egymással érintkezésbe lépven, munkálatukat annak idején az egyetemes felügyelőnek küldjék be“: sajnos azonban ezen közös munkálat csak annyiban valósult meg, hogy Pozsony és Sopron (a mely intézet Pozsonynyal szemben mindig a legkorrektebb és törvényesebb, mondhatnám a legkollégialisabb viseletet mutatta) egy közös felirában fejtették ki álláspontjukat, míg az indítványt tevő eperjesi intézet megtelelőbbnek tartotta a két intézettel való közös tár-

gyalás megkerülésével, egy egészen külön felirathban, egészen önálló javaslattal járulni az egyetemes gyűlés elé.

Pozsony és Sopron közös feliratukban kifejtették, hogy az egyöntetűség köztük már eddig is a helyzet adta különbözőség korlátai közt megvolt az, melynek lényegét egyébként is a tancélnak és a vizsgarendnek egységében látják, tovább is testvéreileg ápolják, szabadon hagyva minden egyes intézetnek a törvény határain belül a saját egyéniségének legmegfelelőbb fejlődését; ám Eperjes egész nagy elaboratummal áll elő: kifejti, hogy a tervezett egyöntetűség (nb ő iniált) nemcsak hogy „nem lehetséges“, de „nem is célszerű“, sőt „káros“; dazára ennek kész tantervet ad, a melynek megállapításánál természetesen a maga helyzetéből indult ki s végül azon megfoghatatlanul naiv propositiót teszi, hogy „a pozsonyi akadémia (méltányossági szempontból) legyen tekintettel a két tanintézet tantervére s mivel neki könnyebb, a mennyire lehetséges ő is alkalmazkodjék a másik két tanintézet tantervéhez.“

Ezóta Eperjes önmagához mindig következesen állandóan azon törekedett, hogy mert — tanárainak számánál fogva — ő nem képes Pozsonyhoz alkalmazkodni, hát alkalmazkodjék ez ő hozzá! Vagyis más szóval — leszállítani Pozsonyot Eperjes színvonalára. — Nehogy félre értessem, sietek kijelenteni, hogy én itt nem az eperjesi tanári kar, vagy intézet tudományos jelleméről, hanem tényleges szervezetéről beszélek.

1890-ben már ismét újabb eperjesi elaboratummal állunk szemben és pedig Mayer E. kollegám tollából, mint substratumával egy Bpsten 1890. okt. 7-én, tehát az egyetemes gyűlést megelőzőleg, Zelenka püspök által összehívott közös theol. tanári értekezletnek, a melynek hivatása volt: „egyértelemmel megállapított céltudatos és tervszerű közös működés“ módozatainak megbeszélése, illetőleg egységes tan és fegyelmi szabályzat megállapítása. — Az eperjesi elaboratum a dolognak elvi részét nézve, tökéletesen azonos állásponton volt az imént jellemzett eperjesi külön felirattal s azért a midőn az a 3 theol. intézet tanári karának kiadatott, hogy annak javaslatait megbíralva, mindegyik külön-külön önálló, de egységes tantervjavaslatoikat készítsen, a pozsonyi theol. akadémia 1901. február hóban

Zelenka püspökhöz intézett válaszában (a hová e javaslatok intézendők voltak), hivatkozva arra, hogy a különféle intézetek között a lehető egység a tancélban s vizsgarendben úgyis meg van, s hogy a tantervre nézve a direktívumot az egyetemes gyűlés maga még 1882-ben úgy is megadta, kijelentvén, hogy a két testvér theol. intézet igyekezzék azt a theologiai akadémiaéval összeegyeztetni: minthogy „mindezen a már megvalósított lehetőség korlátain túllépő egységi törekvések tulajdonkép az ő központi jellegének feláldozásával volnának csak elérhetőek, tisztelettel jelenti, hogy ez ügyben a részletek iránt való nyilatkozatadásra magát hivatva nem érzi, helyettök ráutalván az 1886. évi egyet. gyűlés által (14. p.) helyesítőleg tudomásul vett s máig is érvényben lévő tantervére. Hangsúlyozza azonban, hogy mint eddig, úgy ezentúl is a tanterv. administratio, fegyelmezés s hasonló közös érdekű s hazai ev. theol. tanítás és nevelésügyünk harmonikus szolgálását célzó minden kérdésben a testvérintézetekkel való folytonos érintkezést mindig hiven ápolni fogja s felette óhajtja s a maga részéről elősegíteni is fogja a közös theol. tanári értekezletek eszméjének megvalósítását, mint a melyeknek a személyes érintkezésem és egymás kölcsönös megismerésén, megértésén s becsülésén alapuló hatása theol. tanügyünkre csak a legüdvösebb leend.“

Közben elérkezett a zsinat ideje. 1891 februárjában Zelenka püspök, nyomban az épmost ismertetett tanárkari válasz vétele után újból felhívja a tanári kart, hogy terjeszsen fel egy zsinati anyagúl szolgáló javaslatot, a mely „alapjavaslat volna az egyetemes akadémia és a többi theol. intézetek dolgában.“ — A tanári kar erre majus hóban válaszolt, megküldvén a javaslatot, a melyben, minthogy a zsinati törvény csakis a főelvekre terjeszkedhetik ki, a főelveket soamázta. — Ez elvek: 1. a theol. főiskolai oktatás tudományos karaktere; 2. a tanszabadság; 3. a szakrendszer (hat tudományszakkal); 4. a tud. semináriumok; 5. az intézetek közt a társi viszony, a jellegükből folyó megkülönböztetéssel. Kiterjeszkedett még a vizsgarendszerre is, továbbá a tanárok és tanulók s a tanfolyamokra, de ezek is mellékesek, mert a zsinati törvényben nincsenek benn. — Még ugyanez év végén, újabb felhívásra, megismétli javaslatait, §-okba foglalva azokat.

Hogy a zsinat mint döntött, láttuk.

E visszatekintésből világos két dolog: 1. hogy Eperjesnek kezdettől particuláris törekvései voltak Pozsony rovására, 2. hogy Pozsony tanári kara, mint az egyetemes egyház nagy eszményeinek letéteményese e dologban mindig megővta elvi álláspontját s ennek jogait és végül, 3. hogy a zsinat a Pozsony által proponált elveket foglalta törvénybe a theológiai ügy rendezése ügyében.

A zsinat után változott a helyzet. Most már a Tisza felől az egyesítés eszméjét kezdték portálni. 1895-ben az egyetemes gyűlés ez ügyben egy bizottságot küld ki Zelenka püspök elnöklete alatt, s a püspök úr ugyanez év december havában felhívja Pozsonyt, nyilatkozzék 1896. márczius hó elejéig jegyzőkönyv, vagy emlékirat alakjában. A pozsonyi tanári kar e felhívásnak meg is felelt egy terjedelmes memorandumban kifejtette álláspontját s a szükséges statisztikai megfigyelések és irányító történeti reflexió után oda concudál, hogy az egyesítés igenis keresztül vihető ügy, hogy a más két theol. intézet fenntartó testületei is hasonló szerződésre lépjenek az egyetemes egyházzal, mint Pozsony tette, s ily módon erősítsék vagyoni erejükkel és tanerőikkel az egyetemes theológiai akadémiát (lásd e minden tekintetben igen tanulságos és alapos munkálatot, a melyet az előadó dr. Masznyik E. egyébként külön is kiadott és szétküldött, a theol. akadémia 1896 évi értesítőjében.)

Az egyesülés ügyében kiküldött bizottság az ügyet 1896 április havában vette tárgyalás alá Pozsonyban, Gyurác Ferencz püspök elnöklete alatt. Jelen voltak még Poszvék (Sopron), Hörk (Eperjes) és Masznyik (Pozsony) tanárok, mint a 3 theol. főiskola vezetői és dr. Samarjay Emil pozsonyi egyházfelügyelő. A tárgyalás eredménye egy „egyhangú megállapodás,” a mely tekintettel a zsinati törvényre 1. az egyesítést szükségesnek és megvalósítandónak tartja, 2. kimondja, hogy az egyesítés a soproni és eperjesi intézeteknek az egyet. theol. akadémia Pozsonyban való beolvasztásával történjék az új néven: „Az ág. h. ev. ker. egyház egyesített (pozsony, sopron, eperjesi) theol. fakultása Pozsonyban;” majd meghatározza az egyesítés végrehajtásának módját, megállapítja a költségvetést, a miből kitűnt, hogy ha az eperjesi és soproni

alapok is, rendeltetésüknek megfelelően, ez egyesített theol. fakultás céljaira fordítatnak: a tanárok fizetésrendezés ügye is fényesen meg lett volna oldva. Mindezek alapján a bizottság ugyan csak egyhangú javaslata így hangzott: „közölje eleve a theol. akad. nagybizottság az egyesítésre vonatkozó előadói javaslatot és a saját véleményét a két theológiai intézet fenntartó hatóságaival és szólítsa fel őket, hogy az egyesítés eszméjét magukévá téve s theol. intézetük fokozatos megszüntetését előre kimondva, a pozsonyi gyűlekezet eljárásának mintájára, szerződés szerűleg adják át intézetüket az egyetemes egyháznak a szervezendő egyet. theol. fakultáson való beolvasztás céljából s hogy eziránt való nyilatkozatukat már a legközelebbi, esetleg rendkívüli összehívandó egyet. gyűlésen tegyék meg” . . .

Ügy hittük ekkor egy pillanatra mindnyájan, a kik e munkálatokat figyelemmel kísértük, hogy egy-két hónap s elérve célunk: a fakultás. Meg is lett volna, ha Tisza felől ismét más szél nem fúj. Zelenka püspök kiadta a jelszót: egyesülünk, de az alapokat nem adjuk. Azért egyetemes egyház, hogy tartsa fel a theológiáját. Az alapokat — gondolom — az egyetemes fakultásra küldendő theologusok javadalmazására óhajtott lefoglalni. Szerződésről — Pozsony analogiájára — tehát szó sem lehetett: ellenkezőleg elvé lett a „pártolom, de nem fizetek” jelszó. Így bukott fel ismét egy szép terv, magának a kezdeményező tiszakerületnek felülkekedett partikularizmusa miatt. Mayer collegám láthatja, hogy a midőn kijelenti, hogy „nekem úgy látszik, hogy az egyesítés nem volt kedves és őszinte törekvése az egyháznak,” hát ez a tétéle, főleg a mi a törekvés őszinteségét illeti, elsősorban ismét csak szűkebb hazáját, a partikularizmus és következetlenség élő incorporációját, a saját kerületét és theol. intézetét karakterizálja. Sietek itt még kijelenteni, hogy a midőn e szót „kerület” használok, akkor inkább annak vezető hatóságaira célok, mert jól tudom, hogy magában a kerületben igen is voltak, sőt vannak egész esperességek, a kik az egyesítést lelkesen és őszintén kívánták, sőt kívánják.

Tehát a Tisza-kerület jóvoltából a szép terv is dugába dőlt, bár én a magam részéről azt nem tartom feltétlenül nagy szerencsétlenségnek, sőt az volna igazán az ideális állapot, ha három:

fakultás kelhetne egymással nemes versenyre, hazai ev. prot. oktatásügyünk és tudományos művelődésünk nagy hasznára és előnyére. Ebben hát magam is Mayer collegával tartok, bár viszont nem értem, hogyan vethetik szemére másoknak az „eszmékkel dobálózást,” a helyi érdekek előtérbe tolását éppen ők, a kik, a mikor a lehető megvalósításáról van szó, folyton újabb és újabb, magasan járó eszmével (most egyesítés, most budapesti fakultással) jönnek elő és a kiknek egész eljárásuk ott hordozza homlokára írva a kerületi és helyi partikularizmus bélyegét. Valódi aesopus-i kép — hiszen a mesét tetszik ismerni ugy-e?

Maradt tehát ismét minden a régiben. De egyet, igenis azok, a kiknek a theologiai akadémia szálla a szemében, mégis elértek, azt t. i., hogy előrántott kérdések avagy eszmék elintézésének címén sikerült évről-évre elodáznok az akadémia megerősítését és végleges kifejlesztését, a mi — meg vagyok róla győződve — a más két intézet további kifejlődését is maga után vonta volna.

Ekkor újabb fordulat állott be. 1898. szeptemberében az egyetemes gyámintézet és a Luther-társaság Pozsonyban tartván vándorgyűléseiket, ez alkalomból soproni kollegáink meghívtak minket pozsonyiakat s az eperjesieket is, hogy személyes érintkezés útján igyekezzünk elintézni egyet-mást, s munkálni theol. oktatás ügyünk fejlesztését. A pozsonyi tanári kar — hiven ez ügyben Zelenka püspökkel szemben még 1891. február havában kifejezett nyilatkozatához — ez értekezleten sietett tagjainak nagyobb számával részt venni, Eperjest Csengey kollega képviselte. E közös értekezletnek folyománya volt azon elaboratum, a melyet Budapesten majd Pozsonyban véglegesen megállapítottunk s a melyet mint a hazai 3 theol. főiskola tanári karainak egyhangúlag és egyretelemmel hozott javaslatát azután az egyetemes gyűlés elé is alkotmányos úton felterjesztettünk, a melyt az 1899. évi jkvébe (19 sz. a.) per extantum fel is vette, s vélemény adás végett az egyházkerületekhez utalta.

Mayer kollega ez egész szervezet-javaslati elaboratumra mindezesetre hiven vissza fog emlékezni, hiszen úgy Budapesten, a hol annak pontozatait elvben megállapítottuk, mint Pozsonyban, a hol azokat véglegesen megszövegeztük ő képviselte Eperjest s a tárgyalásokban mindvégig

legelőkébb részt is vett. Tudja tehát azt is, hogy a szervezeti javaslatban megállapítottuk a hat tudományszakot, a hol pl. a bölcsészeti szakmát, a vallástörténeti anyagot is felvettük (125 §;) hogy a tananyag beosztásánál mellőztük az órarendszerű uniformizálást s a tanterv megállapítását — a 16. § ban körvonalozott igen helyes normativumok szerint — minden egyes tanintézet benső ügyének hagytuk, természetesen a tancél és a vizsgák korlátai között (15. §;) hogy a vizsgákat 2 csoportba osztottuk, és pedig: alapvizsga a 4-ik semester végén a philosophiai propedeutikumokból és egyháztörténetből, — és szakvizsga a 8. semester végén a szaktudományokból; és hogy végül correspondentiában az E. A. 218. §-a alapján megállapított hat tudományszakról szóló 12. §-sal, a theologiai főiskolák nemeiről szóló 52. §-ban teljes érvényében fenntartottuk az E. A. azon imperativ rendelkezését, hogy „a theol. főiskolák, ha a szakrendszer alapján teljesen szervezve vannak, theologiai facultások, ha pedig ilyen szervezetök nincsen, akkor theol. intézetek.” . . .

Mondom Mayer kollega úr, maga is levonta e javaslathoz való hozzájárulásával a történeti fejlődés consequentiáját s elismerte elvben a theol. akadémiaának, mint teljesen a szakrendszer alapján szervezett facultásnak jogigényét; maga hozzájárult ahhoz, hogy a zsinati törvény által adott természetes alapon theol. oktatásügyünket egységesen szervezhessük, mely szempontból ez az ő hozzájárulásával is készült közös tanári szervezetjavaslat, nézetem szerint, igen egészséges substratumul szolgálhatott volna; és ha Glauf előadó csak egy kis történeti és paedagogikai érzéssel bír, e javaslatot nem lett volna szabad figyelmen kívül hagynia: ámde Glauf úr ebből is fehér lapot csinált, mert ez nem kedvezett az ő szeminariális színvonalának és törekvéseinek; Mayer úr pedig a helyett, hogy férfiasan arra mutatott volna, a minek megalkotásában neki is nagy része volt, éppen ellenkezőleg, úgy „ismeretlenül” (!) és pusztavéletlenségből (!) tolja a Glauf szekerét; mert törődik is ő az elvekkel, a consequentiával, csak valahogy Pozsony ne legyen magasabb Eperjesnél!

Ime az eperjesi és tiszakerületi partikularizmus újabb virága.

És már most előttünk a Glau f-féle „theol. logiai rendszerben“ a legislegújabb, a melyből hogy mennyi része van Mayer kollegámnak: a z előzmények után minden elfogulatlan olvasó megítélheti.

Nem egyéb ez, mint egy az akadémia fenntállási óta a legszivósabbban, de nem mindig a legőszintébb nyíltsággal folytatott irtó munka az akadémia ellen, a melynek támadásai között azonban ez egyetemes intézetünk mindvégig öntudatának teljes méltóságában megállott, irtózva, hogy a támadásokat hasonló fegyverekkel viszonozza. A Glau-Mayer társaság babérait tőlük aligha fogja valaki irigyelni.

Mert a munka, a melyre vállalkoztak, kettős okból szármalmas. Először: mert elfogultságukban még csak avval sem vetettek számot, hogy egy szerződészerű állapotot akarnak kiforgatni; másodsor, mert ugyancsak elfogultságok miatt azt sem látták meg, hogy így nem is Pozsonyt — mert erre nincs mód és erő — hanem egyetemes egyházunk theol. oktatásügyét fokozzák le, visszavetvén azt a régi kerületi rendszernek szeminarisitikus tendenciákkal szaturált primitiv formáiba!

És ez az egész javaslatnak a legszomorúbb oldala! Mert még azt, ha érdek áll érdekekkel szemben s elfogultságot szül a riválissal szemben, csak megértem: de hogy ez elfogultság egyenesen a közös létérdek elvi gyökereit vagdalja el, hát ez már ha nem a legsúlyosabban beszámítandó — úgy egyszerűen beszámíthatlan . . .

A jó előadó, Mayer cégtársával együtt olyformán jár el, mint az az ember, a kinek van egy otthonosan berendezett földszintes háza, hanem a szomszédjának az emeletes háza nagyon szúrja a szemét s azért, mert maga egyelőre emeletet nem építhet, hát azon iparkodik minden áron, hogy szomszédja bontsa le az emeletét. Mert ezt követeli az egyenlőség. Sőt tovább megy, még azt is megkívánja, nehogy az a szomszéd abban a lefokozott házban másképp merjék berendezkedni, mint ő, avagy hogy még a fazekába is más ételt rakjon, mint ő . . . Pedig hát, édes jó Istenem, mindkettő megélhetne tisztességgel a maga portáján, csak a gazda legyen jóra való s tartsa rendben a házatáját. — Lám a theologiai akadémianál a gazda az egyetemes egyház, a theol. intézeteknél a kerületek. — Gondoskodják kiki a

maga intézetéről. Ez okból tessék akár együttesen az államhoz folyamodni, hogy az 1848. XX. elve alapján adja meg — miként a kongruinál is külön tette s miként más tanintézeteinknél is külön teszi — a theologiák korszerű berendezésére és fenntartására szükséges összegeket, akár külön-külön az utak-módoiról gondoskodni, a melyeken egyes fenntartó testület a maga intézetét elláthatja; akár egyesült erővel visszamenni az 1896-iki alapra s az egyesítést az akkor kifejtett elvek alapján végrehajtani (menne most is, nehézség nélkül, csak tessék Eperjesnek is, Sopronnak is, Pozsony módjára, szerződést kötni az egyetemmel); egyszóval út és mód van intézeteinknek egészséges fejlesztésére; de visszafejleszteni a meglévőt is, eldobni könnyelműen az elért eredményt is s mind ezt tisztán rosszul és hozzá nem is valami ügyes számitással felfogott partikuláris érdekből: ez bűn, ennek minden erőnkől elejét kell vennünk.

*

Mindaz elmondottak alapján összevonom a következőket:

1. A Glau f-féle javaslat, mint egyáltalán a protestantizmus szellemének, kultúrtörékvéseinknek a zsinati törvények és egyházunk legszentebb tradícióinak mellőzésével készült, sőt egyenesen a theol. akadémiaát és általában theol. oktatásügyünket veszélyeztető, mint teljesen alaptalan felületes és értéktelen, egyszerűen figyelmen kívül hagyandó;

2. új javaslat készítendő és pedig szakemberek bevonásával, a mely az eddigi fejlődés tanulságait és követelményeit kellő figyelembe véve:

a) az akadémiaák fakultássá való fejlesztését,

b) a más két intézet színvonalának és a fakultással egyidejűleg és harmoniában a való emelését munkálja,

3. a budapesti egyetemi fakultás délibáb — képe figyelmen kívül hagyandó, hanem ezzel szemben vissza kell mennünk az 1879-ben elfoglalt álláspontra, a mely kimondja, hogy theol. oktatásügyünket az állam által felállítandó facultástól függetlenül tartja megoldandónak.

Gondolom: ezek a legfőbb feladatok, a melyekre utal egyházunk multja, lényege. S hiszem, hogy azok az illusztris urak, a kiknek különös figyelmébe ajánlottam e birálatomat, belátva

a f o n á k h e l y z e t e t a melybe ama javaslatot érdemén kívül megtisztelő jó hisz e m ű aláírásuk útján jutottak, maguk fogják megmutatni egy jobb, méltóbb és áldásosabb kibontakozásnak az útját.

STROMP LÁSZLÓ

Utasítások a lelkész kötelességeire nézve, különösen a „cura pastorális“ szempontjából.

A bányai ág. h. evang. egyházkerületi közgyűlés megbízásából fenti című javaslatot dolgozott ki Petrovics Soma csanád-csongrádi esperes, s e javaslat lett hozzászólás végett megküldve a kerület minden lelkészének. Helyén való tehát, hogy e helyütt is méltassuk e dolgozatot.

Feltétlenül el kell ismernünk, hogy ezen utasítások összeállításával a szerző becses, hasznos munkát végzett.

A dolgozat a címnek megfelelően csoportosítja a lelkésznek a templomra, az istentiszteletre, a keresztségre, a konfirmációra, az áttérésekre, az úrvacsorára, az esketésre, a temetésekre, az anyakönyvekre, a híványra, az iskolára, az egyházi vagyron kezelésére és egyházi felsőségére vonatkozó kötelességeit.

Ezen utasításokat az országos és egyházi törvényekből, régebbi kánonokból, felsőbb rendeletekből, egyetemes közgyűlési határozatokból igen átnézhetően állította össze a szerző.

A mennyiben pedig ezek némely ügyekre nézve nem rendelkeznek, ezen teendők intézésére a szerző tesz javaslatokat s ezek jól megfontolandók, mielőtt utasításul adatnának a lelkészeknek.

Sok ily javaslatának az a közös jellemvonása, hogy e mostaninál szigorúbb rendet látszik behozni az egyházi életbe, de tulajdonképp fenntartja a régi állapotot.

Szóljunk e javaslatokról egyenként.

Az I-ső szakasz 4-ik pontja szerint a templomi ülőhelyek pénzzel megváltása nem evangéliomszerű és mégis, a hol ezen eljárás hagyományos szokáson alapszik, kimérendő. Pedig ha tényleg nem evangéliomszerű, akkor semmi esetben sem kimérendő.

Az 5. pont szerint a templom egyházi cselekményeken kívül más célra nem használható, de „templomi hangversenyekre“ igen. Ha e hangversenyekről azt mondjuk, hogy ezek lélekemelő, az a közművelődési egyesületek gyűléseiről stb. is mondható.

A 7. pont szerint a templomban tartandó közvizsgák alkalmával világi dalokat énekelni nem sza-

bad. A világi dalok alatt valószínűleg a szózat és a himnusz értendő. (Más világi dalt hihetőleg még senkinek sem jutott eszébe a templomi vizsgán énekelteni.) De ha szabad a templomban e világi dolgokat feleltetni és szavaltatni, vajjon miért ne volna szabad énekelteni? S ha Bachnak stb a templomi hangversenyeken énekelt dallamai s szövegei nem szentségtelenítik meg a templomot, miért szentségtelenítene meg a himnusz? S ha a felnőttek énekelhetik a templomban istentisztelet alkalmával is a himnusz, miért ne énekelhetnék a gyermekek vizsga alkalmával?

Vagy e két ének kivételt képez? Akkor ez említették meg e javaslatban

A 7. pont szerint a templom közgyűlés tartására nem alkalmas, de a rend fenntartása mellett nincsen ok ettől a templomot elvonni. Azonban ki tudhatja azt előre, nem-e fog e rendetlenség valamely gyűlésen előfordulni?

Ahol pedig a gyűlés tartására alkalmas terem van, oly egyházban mindég abban tartandó a közgyűlés. Tanácskozási termek csak nagy egyházokban vannak, de ezekben épen azért, mert nagyok, a közgyűlés közönsége nem fér egy terembe. A kis egyházak közönsége elférne, de ott meg nincs ily terem.

A 10. pont szerint a lelkésznek szabad minden harmadik évben általa szabadon választott textusokból prédikálni. Ha tényleg fennforog a rendes szövegtől való eltérés szüksége, úgy egy új szövegsorozat összeállítása bármely — például egy kezdő lelkészre — nem bizható. Állítson össze ily sorozatot az egyetemes egyház. A szövegek összeállításánál szem előtt kell tartani, hogy a sorozat felölelje az üdvösséghez tartozó tények és tanok főbbjeit. Ezt a szabad szövegek választásánál sok lelkész nagyon könnyen figyelmen kívül hagyja.

A 12. pont szerint a lelkész utasítatik, hogy a fejedelem születés- és névnapját a gyülekezetben szokásos módon ünneppé tegye. Alig van ev. egyház, melyben a fejedelem születés- vagy névnapja ünnepeletnék. Ellenben a királyért és a házáért mindennap imádkoznak. Ha ily ünnepeket honosítanánk meg, ajtót nyitnánk az emberek ünneplésének.

12. p. szerint a lelkész más, mint egyházi és iskolai hirdetőményeket rendszerint a szószókra ne vigyen. Sőt talán soha se vigyen.

A 13. pont szerint ha a lelkész az ünnepi vagy vasárnapi istentiszteleti teendőit nem végezheti, helyettest rendeljen maga helyett. Szükséges volna kifejezni, hogy „a tanító által helyettesíttesse magát“ mert tapasztalt dolog, hogy egyéb „helyettesítés“ esete sincs kizárva.

II. sz. 13. pont szerint a lelkész csak a bevétele tárgyához alkalmazkodó éneket jelöli ki. És miért csak azt és nem a többi éneket is? Az egész

istentisztelet rendje felett örökölő jogosult és ő köteles.

A 36. pont szerint a lelkész az istentisztelet rendjében és a vallásos szertartásokban csak oly változtatást tehet, a melynek szükségét az előbb-
léelő egyháztagok elismernék. Az istentiszteletnek és szertartásoknak rendjét a kerület által kiadott agenda állapítja meg. Az ettől való eltérés nem rend, hanem rendetlenség melylyel szemben rendre térni a lelkész kötelessége. De feltéve, hogy e rendhez a gyülekezetnek is van hozzájárulása, akkor miért csak az „előkelőbb“ egyháztagoknak?

A 41. pont szerint a lelkész a keresztelest rendszerint a vasárnapi istentiszteletkor végezze. Ha arra törekednénk, hogy a keresztelest a gyülekezet jelenlétében, kellő ünnepélyességgel történjék, akkor helyes ezen utasítás. De a keresztelest nem az istentiszteletkor, hanem az istentisztelet után szokott történni. A vasárnapi keresztelest pedig azért nem ajánlatos, mert aztán vasárnap tartván a pasztiák is, ezek nagyon népekké és kötelességesekké válnak s az ezekhez való készület miatt az illetők még a délelőtti istentiszteletet is elmulasztják; a vasárnap délutáni fel-
fordulásról nem is szólva.

Nem ártana az említett pontnál a keresztszülőkre nézve kissé bővebb utasítást adni. Tudjuk, hogy a keresztpapok csak nagyon ritkán jelennek meg a keresztelestnél; sőt a keresztyánok is igen gyakran olyanok által helyettesítettetik magukat, a kiknek eszük ágában sincs, hogy a keresztelestnél tett keresztszülői fogadalmat komolyan vegyék. E körülmény világos jele annak, hogy népünknek a keresztszülői kötelességekről nincsen fogalma, vagy ha van, e kötelességekkel nem törődik; sőt ezen állapot megtűrése azt bizonyítja, hogy az egyház se fektet ezen ősi intézményre semmi súlyt. Ez így ne maradjon.

III. sz. 43. p. szerint a születés egy hét alatt az anyakönyvvezetőnél bejelentendő lévén, a lelkész hasson oda, hogy a gyermek idejében, lehetőleg hét napon belül keresztelest tegyen meg. Ez aztán a keresztelest sürögösségének nagyon különös indokolása. Valahogy tudomást ne vegyenek róla a baptisták!

A 46. ik pontnak az a kitétele, hogy azon szülőket, kik gyermeküket megkereszteltetni vonakodnak, igyekezzék meggyőzni gondolkozásuk tarthatatlanságáról és e mulasztás hátrányairól. Szintén nagyon különösen, gyanúsán hangzik. Egy zsidó tarthatja a keresztséget esetleg előnyösnek, de mi üdvösnek tartjuk.

Ugyanazon pont utasítja a lelkészt, hogy az oly apa, a ki gyermekét megkereszteltetni vonakodik, az egyháznál bizalmi állást nem tölthet be. Mily egészen másképp hangzik az utasítás azokra nézve, a kik a másik szentséget, az úrvacsorát

mellőzik. Erről a 81-ik pont azt mondja: Az úrvacsora megvetői, gúnyolói egyházi hivatalt nem viselhetnek. Miért nem „mellőzői“? Valószínűleg azért, mert az egyházi tisztségeket viselők közt sok van, a ki az Úr asztalához soha sem járul, de ezekkel szemben sincs bátorságunk fellépni.

Az egyetemes gyűlés kimondta, hogy azon apák, a kik a pápistáknak adták el gyermekeiket, ezért a bizalmi állásokból ki nem zárhatók. Ebből az következik, hogy azok sem zárhatók ki, a kik gyermekeiket a felekezet nélkülieknek szolgáltatják ki. A javaslatban foglalt utasítással csak egyházi viszonyaink nyomorúságát dokumentálnók. Hisszünk oda, hogy a választókban legyen annyi egyháziasság, hogy az oly „megvetők“-re ne szavazzanak, hogy megválasztásuk legyen lehetetlen, nem pedig alkalmaztatásuk. S ha megtűrjük a templomkerülő, parázna embereket a presbyteriumokban — pedig megtűrjük — akkor jó lesz az urak bűnéivel is hallgatnunk.

A 48. pont szerint a lelkész a törvénytelen gyermek atyját soha se tudakolja. Az idézett rendeletnek csak úgy van értelme, hogy mint anyakönyvelő ne tudakolja, illetőleg az anyakönyvbe erre nézve semmit se jegyezzen be. De mint lelképásztor vajjon miért ne tudakolná, kivált mióta állami használatra szolgáló anyakönyvet nem is vezet. A lelki gondozás szempontjából igen is szükséges ismernie a vétkes apát.

A 49. pont b) alpontja szerint a lelkész, ha más felekezethez tartozó gyermeket keresztelt meg, erről az illető lelkészt értesíteni köteles. Ha viszont a pápista lelkészek őt is értesítik, akkor ám tegye meg. De miután ezt a legtöbb katolikus pap nem teszi meg, mi se kötelezzük erre lelkészeinket

Az 58. pont szerint a halva szülöttek csak a halotti anyakönyvbe vezetendők be. Létezik ugyan ily értelmű rendelet. De vajjon miért ne volna az illető szülött a szülöttek anyakönyvébe is bevezetendő? Már statisztikai szempontból is a bejegyzés látszik helyesebbnek.

A 61. pont szerint egyik egyház növendékét sem szabad a lelkésznek a másik egyházba átkonfirmálni, sem befogadni. Ha ez van a két prot. egyház egyezségében, akkor az nagyon különös. Hiszen a konfirmáció nem befogadás valamely felekezetbe, hanem megerősítés a hitben s az úrvacsora élvezéséhez való nevelés. S ha a felnőtt református élvezheti az evangélikussal vegyest az úrvacsorát, vajjon miért ne élvezhetné a ref. gyermek?

Ugyanazon pontban azon utasítás foglaltatik, hogy a lelkésznek a konfirmációi oktatásnál nem szabad a másik egyház hitelveit bírálni. Ha ez így van, akkor valóban külön kell tanítania a reformátusokat. Mert az evangélikus gyermekek előtt azt hiszem nem csak szabad, de kell is a fele-

kezetek közötti eltérésre vonatkozó tanokat magyaráznia, a mi „bírálgatás“ nélkül nem történhetik. E nélkül a 62-ik pontban említett „alapos jártasság a váltanokban“ nem képzelhető.

A 68-ik pont azt adja a lelkésznek utasításul, hogy a hozzánk áttérőt ünnepélyes istentisztelet alkalmával fogadja be az evangélikus egyházba. Ez ideig ez talán egy evangélikus egyházban sincs szokásban. Ha az áttérő a mi hitünkben nevelkedett s az áttérés csak formailag történik meg a törvényes korban, akkor nincs annak értelme, hogy ünnepélyesen fogadjunk be olyat, a-ki eddig is közénk tartozott. Mások pedig nagyon ritkán térnek át meggyőződésből. Az ilyen áttéréssel pedig legfeljebb a pápisták tüntetnek.

A VII-ik szakasznak hibás a címe. E szakaszban nem az egyházi esketésről általán, hanem a házások esketéséről van szó. Ezeknek pedig másféle, mint egyházi esketése nem létezik, azért az „egyházi“ jelző felesleges.

A 87-ik pont arra utasítja a lelkészt, hogy a jegyeseknek a házasságukra vonatkozó iratait az anyakönyvvezetői beiratást előzőleg mutattassa meg magának. Miután a születendő gyermekekre vonatkozó megállapodásra nézve a keresztlevel kiadásakor is „kioktathatja“ az illetőket, az iratok előzetes felmutatásának semmi értelme.

Ugyanezen pontnál feltűnő, hogy a jegyések egyéb „kioktatására“ nem utasítja a lelkészt, pedig a javaslatnak a cura pastorális a tárgya.

A 90-ik pont különös jogot ruház az esperesekre. A házasulandóknak az egyházi hirdetés alóli felmentés jogát. Valjon mi szükség van erre? Keil-e a népnek költségét és az espereseknek munkáját felesleges dolgokkal szaporítani?

A 101-ik pont azt az utasítást adja a lelkésznek, hogy a reversálist adó apa rendszerint bizalmi állást az egyháznál nem foglalhat el. Mily circumspectus kifejezés az a „rendszerint.“ Valjon mit értsen belőle a lelkész?

Továbbá utasítja a lelkészt, hogy az egyház-tanács tagja a reversálist adó házaspár esketésénél tanúként nem szerepelhet. Tanúként? Tehát nász-nagy nem lehet, vagy a templomban sem szabad akkor megjelennie? Különös! A lelkész esketheti az illetőt, hanem a presbyter nem lehet tanúja ez esketésnek, talán meg se nézheti. És ha mégis merészelné tanúja lenni, akkor mi történik vele? Erről már nem szól az utasítás.

Ugyanezen pont szerint megeskettetendők az oly házások is, kiknek egyike nem keresztyén. Hogyan lehet erre a lelkészt kötelezni, holott mi csak az Atya, Fiú és Szentlélek Istenre esküszünk, mert csak ő az egy igaz Isten. Az ezzel ellenkező alkalmazkodás hitbeli jellemtelenség; erre pedig csak nem utasítható a lelkész?

A 102-ik pont oly esetet említ, melyben a

házások esketésének a r. kath. lelkész előtt kell megtörténnie. Van ilyen eset?

A 112-ik pont első soraiban talán sajtóhiba van, mert kétségtelen, hogy orvosi engedélylyel 36 órán belül is eltemetheti a lelkész a halottat.

A 113-ik pont szerint sok oly embert parentálhat el a lelkész „boldog“-nak, kiről mindenki tudta, hogy élete nem volt épen példás. Krisztus a mellette haldokló latrot „parentálta“ így el.

A 114-ik pont arra utasítja a lelkészt, hogy az egyház körül kiváló érdemeket szerzett egyének holtteste a templomból temetessék. Mik azok a kiváló érdemeket és ki állapítja meg kiválóságukat? Az említett végtisztesség csak a lelkészt illeti meg. De azt se „kiváló érdemeinél,“ hanem állásánál fogva.

A 130-ik pont arra utasítja a lelkészt, hogy az anyakönyvi kivonatot mindenkor szórul-szóra, más nyelvre fordítás nélkül adja ki. Az oláhok, németek, tótok lefordítatlanul adják ki a kivonatokat s ezeknek ez az utasítás inyükre les. De ott, a hol most magyar nyelven vezetjük az anyakönyveket, azonban régente latinul vezették, ez utóbbi anyakönyvekből is magyar kivonatokat állítunk ki. És senkinek se jutott eszébe az eljárást helyteleníteni. S a hivatalok el se fogadják a nem magyar nyelven írt kivonatot, hanem a fordítás mellékelését is követelik. Így a két példány kiállítására szükségtelen munka és költség-szaporítás.

A javaslat címében a cura pastorális is említetik. Ezzel különösen a XI-ik szakasz foglalkozik.

Igen szerencsésen választotta a kerület ezen javaslat kidolgozására Petrovicsot. A ki oly közkedveltségű hívei körében, a ki annyira tudja lelkésíteni hiveit minden egyházi ügy iránt, mint ő, az kétségtelenül mestere a cura pastorális gyakorlatának.

Ennek bizonyossága a javaslatnak valódi ihlettséggel írott XI-ik szakasza is.

A mi e szakaszban meg van említve, azt talán mindegyikünk készséggel elfogadja. E szakasznak legfőljebb néhány kifejezése hibáztatható. Például e tételekhez: „A prédikátor élete a nép evangelioma“ és „Krisztus evangéliomának hatása attól függ, hogy ki az, a ki hirdeti.“ sok szó fér. — E szavakat: Orvos gyógyítsd meg magadat! Jézus mint példaszót idézi (Luk. 4. 23.) azok tehát nem az ő szavai, nem is ő kárhoztat általuk másokat, hanem őt hibáztatták ekként a názáretiek. — Hogy a halálra ítéltől azt mondja, hogy a vesztőhelyre menetele rá nézve „elhatározó lépés,“ az talán nem a legszerencsésebben választott kifejezés.

E szakasznak lényegesebb hibája az, hogy sok, a cura pastorális körébe tartozó dolog nincs benne megemlítve. Például kiterjedhetne az egyes családok látogatásakor a lelkész figyelme a gyermekek házi nevelésére, a házi áhitatoskodásra, az egyes földmives családok vallásos könyveire, a

templomi istentiszteletek mikénti látogatására, a szentség rendes élvezetére stb. stb.

Azonban mindezen kifogásolt. s talán még több más kifogásolható helyek daczára a dolgozat igen értékes és a lelkeszi teendőket szabályozó munka alapjául nagyon elfogadható. Fogadja érte a szerző köszönetünket.

BELFÖLD.

Az alsó-nógrádi ág. hitv. ev. „papi-értekezlet” B-Gyarmaton 1903. évi április hó 27-én tartott 37-ik gyűlésének jegyzőkönyvéből.

Az 1848. XX. t. c. végrehajtásának sürgetéséből kifolyólag, kimutatandók lévén egyházmegegyenk közigazgatási s kulturális szükségletei, esp. pénztárnok bemutatja erre vonatkozó tervezetét.

Az értekezlet ezt, némi módosítással elfogadta s úgy a mélt. püspöki hivatalhoz, mint az esp. közgyűléshez felterjeszteni határozta.

A 3 ik ponttal kapcsolatban elnöklő főesperes indítványozza, hogy a kongruális minimum rögtöni kiutalványozása, a kormánynál megsürgettesék s mert e minimum a lelkesz állásának s egyetemi tanulmányainak meg nem felelő, a lelkeszeknek a középiskolai tanárokkal való egyenlő díjazása érdekében mozgalom indíttassék.

Az értekezlet a nt. elnöknek ez indítványát elfogadja s hasonló határozat hozatalára, az esp. közgyűlést is kéri.

Mihalovics Samu ismerteti a „magyarországi ág. hitv. ev. gimnáziumok rendtartását;”

az értekezlet ezt az előadó által ajánlott ama módosításokkal, hogy az igazgató véglegesíthető ne legyen; nem ág. hitv. ev. vallású tanár, csak is szükség esetén s csak is ideiglenesen alkalmaztassék s hogy a tanítványokkal együtt a tanárok magok is látogassák az istentiszteletet, — elfogadja s ily értelemben elfogadás végett az esp. közgyűlés elé terjeszti.

Nt. főesperes a n.-kürtösi tanító esetéből kifolyólag, a ki mert az ebeczki vallásoktatás nincsen a hiványában mint általa teljesítendő kötelesség külön is feltüntetve, ennek teljesítését megtagadta, indítványozza, hogy a jövőben az ilyen különleges kötelességek a lelkeszi s tanítói hiványokban külön is feltüntetendők s hogy az ily hiványok kiállítására szigorúan a zsinati törvények s szabályrendeletek értelmében törtenjék.

Az értekezlet ez indítványt elfogadja s az esp. gyűlés elé való felterjesztéséhez hozzájárul.

Templomavatás. Az aszódi egyházhoz tartozó, ikladi evang. leányegyháznak f. évi május 21. éni d. e. 10 órákor szép ünnepe volt, ekkor nyitotta meg s avatta fel tetemesen megnagyobbított templomát S á r k á n y Sámuel püs-

pök megbízásából S z e b e r é n y i Lajos alesperes, M o r a v c s i k Mihály aszódi és S z i l á r d János domonyi lelkészek segédlete mellett.

A templom 12000 koronába került, mely összeget az ikladi derék, munkás és buzgó hívek egy év alatt gyűjtöttek össze, mely összeghez járultak 700 koronával báró P o d m a n i e z k y Gézáné gyűjtő ivén a P o d m a n i e z k y, P r ó n a y, R a d v á n s z k y és R á d a y báró és grófi családok oly módon, hogy ezen összeggel kifizették a legszegényebb ikladi hívek kivetési összegei.

Meghívó az ág. hitv. ev. vallásoktatók értekezletére. Alulírott tisztelettel köztudomásra hozom, hogy az ág. hitv. evang. vallásoktatók folyóévi értekezlete méltóságos Z s i l i n s z k y Mihály államtitkár úr és nagytiszteletű P o s z v é k Sándor teológiai igazgató úr elnökle mellett július hó 8-án Budapesten, a deáktári ág. h. ev. főgimnázium épületében lesz s délelőtt 9 órákor kezdődik, melyre mindazokat, kik bármely fokú iskolában vallásoktatással foglalkoznak s a kik a vallás-erkölcsi nevelés fontos ügye iránt érdeklődnek, tisztelettel meghívom.

Az értekezlet folytatni fogja a múlt évben megkezdett munkát s így a megbeszélés főtárgya az lesz, hogy a múlt évi értekezleten kimondott s első felhívásban már közölt főelveket miképlehetne a gyakorlatban megvalósítani. Ezenkívül a tárgysorozatba felvett kérdések lesznek: „A vallásoktatók képzése” és „a vallástanár egyházjogi helyzete.”

Már első felhívásban felkértem mindazokat a kik az értekezleten megjelenni szándékoznak, hogy erről alulírottat értesíteni sziveskedjenek. Mindez ideig senkisémet jelentkezett. Azért újból felkérem az értekezleten résztvenni szándékozókat hogy megjelenésükről alulírottat legkésőbb június hó 18-ig értesíteni sziveskedjenek, mert csak abban az esetben tarthatjuk meg értekezletünket, ha a részvételre kellő számban jelentkeznek.

Az ügy fontosságát, — azt hiszem — nem kell hangsúlyoznom; belátja azt mindenki, a ki a hitéletbeli állapotokat ismeri. Tömörüljünk tehát a nagy munkára, hozzon el minél többeket a szentlelkesség, hogy tanácskozásaink áldásképen meghozhassák a jövőre evangéliumi egyházunknak belső erejét minden egyes tagjában s ez által a hívek közösségében.

Ezen imaszerű óhajttással zárom meghívó soraimat s maradok kiváló tisztelettel:

Sopron 1903. május hó 28. án.

H e t v é n y i L a j o s.

ág. h. ev. főgimn. vallás tanár az értekezlet e. i. ügyvivő titkára.

Főesperesi választás A tátraaljai ág. h. evang. egyházmegegyében S c h ö n v i s z n e r János főesperes hosszú áldásos hivataloskodása után

állásáról lemondván, helyébe Székely Gyula eddigi alesperes egyhangúlag választott meg főesperesnek. Isten áldása kísérelje ez egyrte-
lemben történt választást!

Köszönet és kérelem. A lajta-újfalvi ág. hitv. evang. missiói gyülekezet a múlt év deczember hónapjának elején bocsátotta ki „esdő szöveget”, melyben ecsetelve nyomasztó baját: a hajléktalanság sanyarú állapotát, a keresztyén hitestvéri szeretetet hívja segítségül egy kis templom és paplak felépítéséhez. Hála a jóságos Istennek, az esdő szózat nem hangzott el hatás nélkül, mint a pusztában kiáltónak szava, bizonyosságul annak, hogy az evangyéliomi hitből fakadó szeretetnek gyógyító, áldastermelő forrása ezen mostoha időkhözben sem apadt ki anyaszentegyházunk tagjaiban. A szeretet adományai jöttek közelből és távolból, hozzánk hasonló szegény testvéreinktől épűgy, mint jobb módú testvérgyülekezetektől, több esetben oly megleghangú sorok kíséretében, melyek amaz adományokat reánk nézve kétszeresen becsesekké teszik. Ha végig tekintek ezen adományok lajstromán, szívem hálával telik meg az Úr iránt ki a testvérek szívét könyörületességre indítá szegény gyülekezetem iránt. Fogadják e helyen a szívből fakadó hála és köszönet szavát mind azok, kik az „esdő szöveget” meghallgatták! A jó Isten áldja meg mindnyájukat s engedje, hogy az Ő áldása legyen adományaikon is!

Az „esdő szöveget” eddig a következő adományok folytak be a beküldés sorrendje szerint:

a) gyülekezetek*) ill. lelkészek részéről: Zólyom 2, Tokaj, Varga Márton lelkész 1, Somogy Gyékényes 1'40, Misérd 3, Málnapataka 3, Pazdics 2, Temesbuttyin 1'92, Tótpróna 1, Új Ósoóve Petri Károly lelkész 2, Ujjázua 5, Udvarnok 1, Csánk 2, Tót Pelsőcz 10, Nemesdömölk 4, Péterhegy 14'30, Batiszfa 8'36, Galsa és Berzsény 3'86, Liptóvázsze 1, Haria 2, Léva 2, Liptó szentiván 2, Babaszék 3, Oroszvár 6, Szarvas 10, Felső Baka 2, Rákospalota 30, Zala István 14'50, Ochtina 1, Budapest Kerepesi úti ehk. 10, Pozsony 51, Vas Dobra 39, Boba 2, Gölniczbánya 6, Szentantalfa 2'04, Kőszeg 121, Szuresin 5, Grinád 3'10, Nagyvárad 2, Tápiószéle 6, Kapoics és Nemesvigánt 4, Óskü 2, Ordód 2, Pónik 2, Hajts Balint lelkész Oroszáza 3, Pivucza, Abraham Vilmos lelkész 1'24, Franzfeld 30, Szentés 10, Körmőczbánya 14, Óverbász 5, Sajó-Arnót 1, Nagy Geresd 22'64, Cservenka 5, Kisbabet 2, Beszterczebánya 5, Svedlér 10, Orsova 3, Tót keresztyén h. gyámintézet 2, Hodos-Saal 7'31, Békésésaba 50, Dobsina 10, Pozsony Szentgyörgy 4 korona — Összesen 61 helyről 582'61 korona.

b) egyesek (magánosok) részéről közvet-

lenül: Névtelen Felső-Eőr 4, S. G. Sopron 10, Krapfenbauer Lujza Visegrád 4, Wendelin Erzsébet Gálos 1, Névtelen Pozsony 10, Kéler Napoleon Budapest 40, Kund Gusztáv, Tompa Ferencz Budapest 1—1. Sopronból: Pöttschacher Tófor 4, Brückner J. 1 Rütter Vilmos 5, Unger Paula 4, Steg Katalin 10, Rigler Karolina Közseg 2, A. Z. Hainburg 3, Levius, Modor 10, Heszler Sámuel lelkész Sopron-Kőhid 2, „Ev. Sonntagskränzchen” Sopron 16, Payr Sándor theol. tanár úr gyűjtése a theol. gimnázium és tanítóképzőintézeti tanárok körében Sopronban 32 korona. — Összesen 163 korona.

Mindössze tehát befolyt 745'61 korona. Építési alapunk ezzel 12256'89 koronára emelkedett — alig harmadfél év alatt, mily nagy Isten áldás! De célnál még nem vagyunk. Eddig minden reménykedés és jó igyekezet dacára sem foghatunk bele az építkezésbe, az anyagiak elégedetlensége miatt. S mégsem halaszthatjuk már soká. Talán jön még valahonnan nagyobb segítség; de szerény viszonyaink között a szeretet filléreit is nagy hálával fogadjuk. „Esdő szöveget” 588 helyre küldetett el hivatalosan, s 61 helyről 582'61 korona foly be. Oh, ha a többi 521 helyen is megszívlelnék az Úr intését: „Te is aképen cselekedjél,” — amaz összeg megsokszorozódna! Szeretettel kérem, közelben és távolban lakó testvéreinket, kiknek e szegény gyülekezet égető szükségéről tudomásuk van, hallgassák meg esdő szöveget! A jó tett mindig megtalálja jutalmát! A küldött gyűjtő leveket az elszámolás pontosságára érdekében az esetben is kérem címemre visszajuttatni, ha kérelmünk meghallgatása bármi okból nem volna lehetséges. Isten velünk.

Lajta Újfalu, 1903. május 28 án.

Pröhle Károly,
ev. lelkész.

A tiszántúli református egyházkerület közgyűlésén Kis Áron püspök foglalkozott az 1848. évi XX. törvénycikk életbeléptetésével, azután az egyetemes papság evangyéliomi elvét hangoztatta, szemben azokkal a törekvésekkel, melyek lelkészeikre papi egyenruhát akarnak szabni. Péter apostol azt mondta: „Ti mindnyájan királyi papság és szent nép vagytok.” Nem lehet tehát az evangyéliomi református egyházban még öltözeti-
leg sem elkülöníteni bizonyos papi osztályt.

A zsinat tartására nézve a bizottság azt indítványozta, hogy mindaddig, míg az 1848. évi XX. törvénycikk végrehajtásának módozataira nézve a két protestáns egyház ez ügyben működő vegyes küldöttsége az államkormányval minden kétséget kizáró, határozott megállapodásra nem jut, a zsinat ne hívassék össze. Mert ez egyházunk egyetemét érdeklő több égető és nagyfontosságú kérdésben (egyházi adózás, tisztviselők anyagi ellátása stb.) csak akkor végezhet eredményes mu-

*) A soproni felső egyházmegye gyülekezeteiben a múlt év elején házankénti gyűjtés eszközöltetett s ebből összesen 1411 kor. 57 fill. folyt be.

kat, ha tisztában lesz azzal, hogy az 1848. évi XX. törvénycikk alapján miként és mennyire számíthat az államtól. A bizottságnak ezt a javaslatát a közgyűlés egyhangulag elfogadta.

Hosszas és érdekes vitát idézett elő a bizottságnak az 55. §. b) pontját módosító javaslata. Itt a bizottság D ó c z i Imre előadásában a következő szöveget ajánlotta elfogadásra:

„A református egyház által fenntartott bármily fokú iskolákban működő tanítói és tanári személyzet fizetése a hasonló jellegű állami tanintézetekben alkalmazott tanerők fizetésénél kevesebb nem lehet.”

G y ö r g y Endre a bizottság javaslatát sőtétbe ugrásnak nevezi. Ily messzire nem mehetünk addig, míg a fedezetről nem gondoskodunk.

Gróf D e g e n f e l d József utal arra, hogy ha elmaradunk az államtól, bezárhatjuk tanintézeteinket mert jó tanerőket nem kapunk s iskoláink színvonala alászáll. A mi a kérdés pénzügyi oldalát illeti, azon ne akadunk fel. Majd megtaláljuk a módját annak, hogy a javaslatot megvalósíthassuk.

S z é l l Kálmán előlja, hogy ő már, mint a bizottság egyik tagja is, ellene szolt a javaslataknak. Ha a lelkészek fizetésének rendezésére abban állapotunk meg, hogy várjuk el azt az időt, a mikor az 1848. évi XX. törvénycikk alapján kielégítő módon keresztülvihetjük, nem alkalmazhatunk más eljárást tanítóinkra és tanárainkra sem. Elvben tehát kimondhatjuk a határozati javaslatot, ne tegyük utána, hogy addig, a míg annak keresztülvitelére kellő jövedelmi forrásokkal nem rendelkezünk, marad a tanítók és tanárok fizetését illetőleg a törvénytervezetben megálapított minimum.

D ó c z i Imre kifejti, hogy nagy különbség van a lelkészi és tanító-személyzeti fizetésrendezés között. A lelkészi fizetésrendezés egészen új törvényhozatala által oldható meg, míg a tanítói és tanári fizetések rendezése tételes törvények, nevezetesen az 1883. évi XXX. és 1893. XXIV. törvénycikkek útján azonnal fogamatba vehető és eszközölhető.

Gróf T i s z a István azzal kezdi, hogy senki sincs a gyűlésteremben, a ki a tanítói és tanári fizetések állami színvonalra emelését ne óhajtáná. Ez egyházunk eminens érdeke s jobb lenne bezárni tanintézeteinket, mint alacsonyabb fizetést adni a tanerőknek, minőt ad az állam. Hisz iskoláinknak, melyek a múltban annyi dicsőséget szereztek s a jelenben olyan tisztas helyet foglalnak el, micsoda sivár jövőjük lenne, ha elvesztenék versenyképességüket! De bár ez így van, még sem járulhat a javaslathoz, mert az nem megoldás. Az csak pusztá irott malaszt maradna s érne e az valamit? Hogyan hajtsuk végre? Kit kényszerítsünk rá? A fenntartó testületeket, a me-

lyek nem bírják? Vagy az államot, mely esetleg nem akarja? Nem áll tehát módunkban a javaslatot végrehajtani. Azért, míg ez a módozat elő nem áll, addig meg kell maradnunk a mostani állapot mellett. De igyekezzünk a javaslataknak közvéleményt teremteni; az államot meggyőzni arról, hogy a mi tanerőinknek az övéhez hasonló dotálása nem felekezeti, hanem elsőrangú, nemzeti kulturális érdek. Csatlakozik Széll Kálmán javaslatához.

Dr. B a r t h a Béla a javaslat védelmére kel. Kimutatja, hogy a lelkészek fizetésének rendezését a tanító-személyzetével összekötni nem lehet; a kettő nem esik egyugyanazon elbírálás alá. Nevezetesen minden létező egyháznak, így a miénknek is sine qua nonja, hogy egyházközségeket s azokban lelkészeket tartson fel. Ezek nélkül egyház nem létezik. De az iskolák s bennök a tanerők fenntartása nem tartozik az egyház létföltelei közé. Erre a múltban a gyakorlati kényszerűség vitt rá bennünket s az rója reánk most is az iskolák fenntartásával járó roppant terheket, melyek különben az államra nehezednének. Az államnak tehát mindenekfelett kötelessége, hogy módot adjon egyházunknak az iskolák színvonalának fenntartására, míg a lelkészekre nézve ez a parancsoló szükség az államot kevésbé szorítja. Az esetre, ha a bizottság javaslata el nem fogadható, külön határozati javaslatot nyújt be, mely szerint először elvileg mondassék ki a bizottság iaditványa s azután egy másik pontban az, hogy míg a kimondott elv meg nem valósítható, addig maradjon a tervezetben számszerint fölvevett fizetési minimum.

Szavazásra kerülván a dolog, a közgyűlés nagy többsége Széll Kálmán indítványát fogadta el.

KÜLFÖLD.

Franciaországból. Franciaországban egyre folyik a belső vallásháború; a kongregációk megrendszabályozása, feloszlata, az állam s egyház elválásztásának, a konkordátum eltörlésének kérdése nagy hullámokat ver. A mozgalmas életből — francia lapok nyomán — szíveleljünk meg néhány jelenséget.

A „Le Chrétien Français“ c. lap 172. számában egy meg nevezett előkelő papi ember levelet ír B o u r r i e r szerkesztőnek, a ki a levelet vezércikkben közli, megjegyezvén, hogy csak részben osztozik a levélíró véleményében. A papi ember így ír: „Kétségbeejtő az egyház helyzete Franciaországban . . . Van két Franciaország, mely egy a mással ellenség, t. i. a liberális és az ultramontán Franciaország; ha a konkordátumot is eltörlik, vége a r. kath. egyháznak, melyet a

konkordátum s a feloszlatott congregatiók tartotak fenn. Némelyek a protestantizmusban gondolják megjelenni a mentő orvosságot. Csalódnak; hiszen a protestantizmus maga is épen olyan beteg, mint a r. katholicizmus. A mai protestantizmus nem a Lutheré, nem a Kalviné. Quettée abbé az orosz egyházba tért át, Hiacynthus atya a gallicanizmust hirdeti. Őn pedig (t. i. Bourrier) a reformáló egyház hive; én — úgy mond a levélíró — bent akarok maradni a r. kath. egyházban, melyet megújítani kell a Jézus Krisztus szellemében; az én hitvallásom ez: hiszek a Jézus Krisztus Istenében.

Ugyancsak Bourriert mások is megkeresik, ostromolják s hívják vissza a r. kath. egyházba, a hívásra ő egyszer így felel: „Minek menjek én Rómába vissza, mikor látom, hogy Róma közeledik felénk“ Nevezett lap 181. számában pedig s a 182 ben is vezető cikkben vitatkozik D a b r y abbéval, ki így beszél Bourriernek: „a test megvan s kell is, hogy meg legyen kötve, fegyelmezve, mert különben a lélek nem szabad s nem repülhet a világosság s tett felé.“ A fegyelmezést pedig a r. kath. egyház végzi. „Nem megyek, nem mehetek — felel Bourrier — a ti s a klerus világnézete egészen más, mint az enyém.“

B e s s é d e belmonteti abbénak esete sem került még le a napirendről; nagy mozgalmat is szült a bátor abbének ellenállása püspökével szemben. (E lapban is bőven volt róla szó.) A dologgal újabban „az emberi és polgári jogok védelmének egyesülete“ is foglalkozott, hol az ügyész azon véleményt fejezte ki, hogy az abbé viselhet papi ruhát, de e ruha legyen a r. kath. papi ruhától eltérő; a szenátusban pedig Delpech foglalkozott hosszabb beszédben Besséde abbé dolgival is s támada a kormányt, mely hozzájárult az abbé papi öltönye viselésének a megtiltásához.

Ugyanezen Delpech javasolta volt a szenátusban a konkordát eltörlését és a vallási költségvetés állami megtagadását. Néki s egyéb képviselőnek felelve tartotta volt C o m b e s nagyszabású beszédjét, melyből egyet mást felidézni itt helyénvalónak tartjuk: „A konkordát eltörlésének — úgy mond Combes elnök (senatus elnöke s egyben kultusz és belügyminiszter) — illetve az állam s egyház közötti viszony változásának, sőt a separációnak ideje lehet, hogy eljön, (Clémenceau közbeszól: „ez a mi reménységünk“) de most még nincs itt; jelenleg a létező törvény a kötelező, ehhez tartom magam s tartjuk magunkat . . . Ki sérti a konkordátumot? Az á l l a m s o h a, a r. k a t h. e g y h á z m i n d i g, kezdve a választásokba való jogtalan beavatkozásoktól a többi püspöki s papi illetéktelen működéséig. Az állam a konkordát szellemében élni kénytelen aztán a megtorlással a klerussal szemben. Azért most is legjobb lesz a papi vagabundok és antikongkor-

dátusok ellen (mert ők sértik a konkordátot) úgy harezólni s rajtok diadalmat venni, hogy meg és fenn tartjuk, míg kell s míg törvény, a konkordátumot, . . . de azért szavazzuk meg az állam részéről a vallási költségvetést.“ (Meg is szavaztatott, mint tudjuk.)

Róma egyébként elmondhatja, hogy nagyobb viharokat is látott s megélt, eltekintve a nagy forradalomtól is; így pld. a XVI. században szerkesztette meg Pithou a gallikán egyház s a pápaság közötti viszonynak rendszabályait, mely kodifikációnak a 4. §-a így szól: „a francia királyok a pápától függetlenek,“ a 13. § „a francia főpapok királyi engedelem nélkül nem mehetnek ki az országból“ (most pedig derüre-borura mászálnak Rómába, jegyzi meg Bourrier lapja) 14. § : „a pápa Franciaországban nem szedhet filléreket“ (ez a §, is most üdvös volna, úgymond fenti megjegyző;) 44 § „a pápai bullák csak a francia kormány helybenhagyásával hirdethetők ki.“ . . . E törvénykönyvet aláírták idővel IV. Henrik, XIV. Lajos, Bossuet, Fleury stb. . . . vagyis — quod erat demonstrandum a „Le Chr. Fr.“ 178. száma szerint, hogy t. i. „az egyház nem panaszkodjék jelenleg az állam türelmetlensége ellen.“

Az egyház azaz Róma — azonban panaszkodik Hangosan pedig. S ez érthető is, mert kötségkívül nagyarányú a megrendszabályozás. A „Le Chr. Fr.“ lap 181. számában olvashatjuk a nem engedélyezett (tanító, prédikáló s a karthausi) szám szerint 54 kongregáció nevét. A kongregációk ellenmondtak s ellenálltak, mint tudjuk, a protestálás most is tart s tartani fog soká, vagyis mindig, míg Róma áll. A karthausiak főnöke azt mondta, hogy csak erőszaknak enged, mert hogy neki nem szabad elhagynia soha azt a helyet, a hol áll; ez — úgymond — a főszabály. A dömés Gaffre meg — megnevezés nélkül, azaz burkoltan, de világos célzások és megjelölésekkel — Combest, Loubetet és Waldek — Rousseaut — Judás, Heródes és Pilátusnak mondta, s (húsvéti prédikációban) bélyegezte, kik mindnyájan meghaltak, dolgaik megsemmisültek, Krisztus azonban feltámadt s a Krisztus igazsága diadalt üt, . . . Mi is vagyunk s legyünk is a Krisztuséi . . . “

Felhőbe hanyatlott az ég, elmondhatjuk a francia Témoignage című lutheránus lappal, (13. szám), mely szerint „Combesre nézve a kanossai út be van zárva“

Csak hogy ha Combes előtt zárva van a kanossai út, annál jobban nyitva áll előtte a gond, a munka tere. S itt nem hivalkodik. A tanítással foglalkozott s feloszlatott szerzetek elhagyott, vagy kitűzött terminus (1—3 hónap) után elhagyandó tanításának s oktatásainak fonalát más kezébe okosan átadni kell, a mi nem könnyű dolog (é

miatt maradt el Combes algiri u azása is, kinek a köztársaság elnökét kísérni kellett volna. A nyilvános iskolák főprogramjából megállapított, hogy 2 főszempont szerint történjék azok vezetése tudniillik: polgári és erkölcsi szempontok szerint. Az erkölcsi szempont felett megindult s folyik a nagy vita, van szó morálról általában, azután vallási erkölcsről, laikus morálról. A fő legyen — úgymond a legtöbb hang — a theismus s az Isten iránti köteleesség, mert — Quinet szerint — „ha a nép elveszti Istenben való hitét, elveszti az életeszemélyt is; a mely nép istentelen, elvesz az minden erkölcstanítás mellett is, az élete nem más, mint pusztában való vándorlás, — célt tévesztve — szomjúságban semmisül meg . . . A szomjat ki kell elégíteni.“ Beszélnek semleges erkölcsiségről, az evangéliom Liebigjéről (vivot), a biblia reduktiójáról stb.

Úgy, majd csak eligazodnak Isten segéd-
nével. De hogy mennyire izgult s nyugtalan a kedély s nem kicsiny a vallástól is eltorduló lelkek zavara Franciaországban, ennek igazolására szolgáljon Piétri abbénak a róm. katolikus egyházból való kilépése, azaz e kilépés megokolása. Nevezett abbé levelet írt Montpellier püspökének s a levélben egyéb közt ezt írta: „Jézus Krisztus a civilizált Franciaország szégyene, ki a keresztyén vallást megalapította, mely csupa önzés, hanyatlás, koholmány és henyeség! Ezzel szemben áll a nagy természet, mely csupa valóság, tevékenység, szilárdság és haladás!“ — Őszinte, de szomorító beszéd, — úgymond a Témoignage (16. sz.)

E zürzavaros és kritikus időkben ugyancsak össze kell magát szednie a francia protestantizmusnak is, hogy helyét jól megállja. A francia protestánsok állása és helyzetéről, nemkülönbön felfogásáról figyelemreméltó vezető cikket olvastunk a Témoignage 13 számában, mely szerint: „ . . . a protestánsok egyrésze helyesli az állam s kamarának a klerikalizmus elleni hátor, jogos önvédelem eljárását, másik része azonban úgy véli, hogy az állam túllőtt a célon, erőszakosan jár el, tekintetbe veendő s szerzett jogokat vesz el, jakobinismust s vallási háborút idéz elő stb. . . . De hát — felmerül a kérdés — hol az igazság? A kérdésre nehéz felelni, nehéz, de nem lehetetlen. Nehéz, mert egyik résznek is igaza van, a másik rész sem állít igaztalant. A megoldás a p r o t e s t á n s e l v e k b e n van, melyekhez ragaszkodunk első sorban nekünk protestánsoknak kötelességünk. Ez elvek között ott találjuk: az egyéni szabadság, törvény előtti egyenlőség, lelkiismereti s istentiszteleti szabadság, az atya joga a gyermekei felett, a törvényesség s igazság tisztelete elveit. S ki van hivatva ez elveket fenntartani s terjesztetni? A francia protestantizmus, mely ez elvekért élt-halt, küzdött s szenvedett a múltban,

a dicsó és gyászos múltban! Ne tágtitsunk ez elvektől, — sem most, sem a jövőben. Ez elveket szem előtt tartva fogunk megküzdeni a kolosszális két ellenséggel, a v a k h i t és h i t e t l e n s é g g e l. Ez elvek legyenek védangyalaink az életben s annak harciban. Ez elveket tartva, kikerüljök az úvesztőket, megszűnünk habozni s mienk lesz a diadal.“

Még két szoborról kell szólnom (személyes vonatkozások is köteleznek, hiszen az alanti mind a 4 férfit ismertem, tiszteltem s hallgattam.) R e n a u Ernő ülő helyzetben, sziklapadon, gondolkodva, feletts Pallas Athéné ég felé fordított borostyánnal, — lesz megörökítve; a másik — újabb — szobor pedig hirdetni fogja a nagy francia prot. theologus S a b a t i e r Ágost emlékét ugyancsak szülőhelyén Váilonban (Ardèche.) Nem földön, de égből néz lelkével a nagy gondolkodó, itthagytott kartársaira, így a jó M é n é g o z és az okos V a u c h e r r e, kit tanulságos módon folytatják mostanában egymás között a theologiai vitát a hit avagy elhívés által elsajátítandó üdvörről. Csak folytassátok a vitát, s szeressétek egymást, — szól az üdvözült lelke hozzájuk.

K r u p e c I s t v á n.

ÜZENETEK

S. L. Ismerjük, méltányoljuk, becsüljük a nemes hevet, mely kemény szavakban is kitor, és ki is törhet. Hiszen a kinek erős a meggyőződése, erősnek kell lenni az érvelésének is; ébresztetni nem sutogó, hanem riasztó szóval lehet, — de mégis maradunk előbbi határozatunk mellett: a választ nem adjuk ki, mert méltányoljuk Glauf és a bizottság álláspontját is, s nem szerkeszthetjük a lapot csak egy ügy, csak egy kérdés szolgálatára. De meg na gyon megnyomta a tollat mind a két fél, nem szeretnők, ha a tárgyilagos vita szükségtelen személyeskedéssé élesednék. Ez ártana az ügynek is, a személyeknek is, a lapnak is. Ennek akarjuk elejét venni, avval, hogy a sorompót a két küzdő fél között leeresztjük. Hadd szóljon más is a fontos kérdéshez, tárgyilagosan, szívesen adunk helyet. A kérdés fontossága megérdemli, sőt megkívánja az alapos tárgyalást.

A selmezbányai egyház már felavatott és a papi teendőkhöz már némileg beavatott

KÁPLÁNT

keres. Javadalma évi 1160 korona, bútorozott szoba, kiszolgálás és reggeli. A tót nyelv tudása feltétel. A jelentkezők küldjék be folyamodványukat f. é. június 24-ig mélt. Svehla Gyula felügyelő úrhoz. Selmezbánya, 1903. május 27.

Händel Vilmos,

Pályázat.

A kishonti egyházmegyei Cserencsény (Rimaszombat közvetlen szomszédja) egyházközségben megüresedett

lelkészi állomásra

új pályázatot nyitok. Kényelmes lakás és kerten kívül javadalma 37 kat. hold 557 ööl szántóföld és rét; 565 korona munkés váltság és járuléka: 47 hektoliter tiszta búza és mintegy 80 korona járuléka; 48 köbméter tűzifa és 144 korona járuléka; stóla; a Kollár-féle könyvtáralapból 50 korona Congrua nincs. Az istentisztelet nyelve tót A lelkészválasztási szabályrendelet 15. §-ának megfelelő pályázat ez évi június hó 20-ig küldendő be hivatalomhoz.

Rimaszombat, 1903. június 2.

Glauf Pál,
főesperes

2-1

Pályázat.

A **rozsnyói** államilag segélyezett ág. h. ev. főgimnázium

helyettes tanári állásra

hirdet pályázatot. Pályázhatnak a magyar és latin nyelvi szakon levő protestáns vallású tanárok és tanárjelöltek. A megválasztandó tanár a tanári létszámhoz képest heti 19-22 tanóra adására köteles.

A helyettes tanár egy szabadságolt rendes tanár helyettesítése céljából csak 10 óra nyer az intézetnél alkalmazást. Fizetése: 1600 korona, előleges havi részletekben. Az állás f. évi szeptember elsején foglalandó el.

A szabályszerűen felszerelt folvamodványok a főgimnázium pártfogására címezve, **f. évi június hó 30-ig** bezárólag alulírott főgimnáziumi felügyelőhöz nyújtandók be.

Rozsnyó, 1903. május 22-én.

Dr. Pósch Dezső,

főgimn felügyelő.

38. 2-2

Magyarország legrégebbi egyházi
szerek és zászlók gyára

Oberbauer Alajos Utóda

József főherceg ő cs. és kir. fensége és Klotild főhercegnéasszony ő cs. és kir. fensége udv. szállítója.

Gyár és raktár: BUDAPEST, IV., Váci-utca 17.

Alapított 1863-ban. Ötször kitüntetve.

Ajánlja **egyházi szerekből dúsan felszerelt nagy raktárát**, mely bővelkedik érc- és faárúkban stb. Urasztali és szószékterítők, kenyértakarók a legegyszerűbb kivitteltől a leggazdagabb aranyhímzéssel ellátott kivittelig. — Aldoztató kelyhek, borkancsók, keresztelő kancsók chinaezüst vagy próbazezüstből. Oltárképek, keresztelő medenczék, oltárgyertya-tartók stb.

Arjegyzékek és költségtervezetek
díj- és bérmentesen küldetnek.

12-10

Lelkész és tanító urak szives figyelmébe.

Kaphatók nálam

ISKOLAI ANYAKÖNYVEK.

ISKOLAI NAPLÓK

és

MULASZTÁSI NAPLÓK,

továbbá

KERESZTELÉSI, ESKETÉSI ÉS HALÁLOZÁSI

ANYAKÖNYVEK

és

KIVONATOK

s vállalkozom bármily nagy terjedelmű

MŰVEK,

JEGYZŐKÖNYVEK és ISKOLAI KÖNYVEK,

végre

ROVATOS IVEK

elkészítésére.

A megrendelt tárgyakat kívánatra bekötve szállítom.

VERES LAJOS Orosházán.

Pályázat

ág. hitv. evang. külföldi egyetemre menő többrendbeli hittanulónak és tanárjelöltnek való ösztöndíjra.

A Glosius Símuel és Dániel-féle alapítványt a pesti ág. hitv. ev. egyháznál kezelő bizottság ezennel közhírré teszi, hogy a fentirt alapítványból külföldi egyetemeken tanuló ág. hitv. ev. lelkészi, vagy pedig gimnáziumi tanári pályára készülő ifjak számára többrendbeli, egyenkint 210 német birodalmi márkából álló ösztöndíj fog a jövő 1903—1904. tanévre kiosztatni.

Ezen ösztöndíjak egymásután két éven át élvezhetők.

Az elnyerhetés feltételei :

1. Ha hittani jelölt a folyamodó, akkor már is két évi folyamot jól végzett legyen valamely magyarhoni protestáns theologiai intézetben.

2. Ha tanári pályára készül a folyamodó, akkor az érettségi bizonyítvány kelte után már két évig honi vagy külföldi magasabb intézetben a maga választott szakában jó sikerrel tanult legyen.

3. Azonkívül mindenik folyamodó a választott pálya különbsége nélkül legyen :

a) magyarországi születésű és ágostai hitvallású ;

b) a magyar nyelvet tudományosan ismerje, helyesen írja és beszélje, mely körülmény hiteles külön bizonyítvány által igazolandó be ;

c) legyen feddhetlen erkölcsi jellemű és jeles szorgalmú.

Ennélfogva felhivatnak a külföldi egyetemeken levő mindazon lelkész vagy tanárjelöltek, kik már egy év óta a Glosius Sámuel és Dániel-féle ösztöndíjak élvezetében vannak, hogy ha még további egy évre külföldi egyetemeken maradni és az ösztöndíjakat élvezni óhajtanak : azt az előttük tudvalevő feltételek teljesítése mellett 1903. szeptember 30-ig alólírott bizottsági jegyzőnél kérvényileg jelentsék be.

Felhivatnak továbbá mindazon külföldi egyetemeken tanuló vagy oda még csak ezután kimenni szándékozó lelkész- és tanárjelöltek, kik a fentebb részletezett minőségi feltételeknek megbírván felelni, ilyen ösztöndíjat a jövő 1903—1904. tanévben élvezni óhajtanak, hogy a fent megirt köteleknek kétségtelen beigazolására akár eredetiben, akár hitelesített másolatban melléklendő tanodai — ha van candi-

Kelt Budapest, 1903. május 1.

Dr. Zsigmondy Jenő, jegyző.

aticumi — vagy egyetemi és egyéb bizonyítványokkal ellátott, az alább kikötött tanítási kötelezettséget is tartalmazó sajátkezűen irt és aláírt, lakhelyükkel és az utolsó posta-állomással jegyzett kérvényeiket f. 1903. évi szeptember 30-ig való záródó előtt (melynél később beérkező folyamodványok figyelembe nem vétetnek) bérmentve és lepecsételve alólírott bizottsági jegyzőhöz (Budapest, V. Bálvány-utca 8. szám) küldjék be.

A megszavazott ösztöndíjat a díjnyertes hit- és tanárjelöltek felerészben a külföldi egyetemen történt beiratásuk igazolása után a tanév elején, második felerészét pedig a tanév második fele kezdetén, miután bizonyítványaikat az illető egyetemen sikerrel töltött első félévről és egyszersmind a második félévre lett beiratásuk felől is (Frequentations-Zeugniss und Anmeldungsbogen) a kifizetés alá kerülő összegről szóló sajátkezü nyugtájukkal együtt előlegesen beküldötték, fogják posta útján bérmentesen megkapni, mivégre szükséges, hogy egyetemi lakásukat a nyugta beküldésekor pontosan megírják.

A ki ezen hit- és tanárjelölti ösztöndíjat már egy évig húzta, a rákövetkező évben is annak élvezetében csak úgy maradhat meg, ha újabban is érdemesnek tapasztaltatott ; ha továbbá már az első évben a filozófiát, beleértve a filológiát és kivált erkölcsstani filozófiát is szorgalommal tanulta, s a második évben is tanulja ; végre ha magát előre arra kötelezte, hogy a külföldi egyetemen töltött ösztöndíjas két esztendő után a hazába térve, a pesti ág. h. ev. magyar német egyházgyülekezet tanodájában, ha kívántatni fog, mérsékelt díj mellett egy évig segédtanári hivatalt viselend.

34. 3—3

Fabiny Gyula, elnök.